

Márai a Frankfurter Zeitungnál

POGÁNY BERNADETT

1974-ben született. Jelenleg a PPKE Bölcsészettudományi Kar magyar-német szakos hallgatója.

Márai Sándort a közgondolkodás általában regényíróként tartja számon, pedig költészete, publicisztikái, útirajzai éppolyan fontos alkotások, még ha kevesebb szó is esik róluk, mint regényei. Újságírói tevékenysége ráadásul nem csak a magyar nyelvű sajtóra korlátozódott, ami azon kívül, hogy nemzetközi elismeréssel járt, tájékozódási pontot nyújtott a külföldiek számára a Magyarországon zajló társadalmi és szellemi életről. Cikkeivel, karcolataival és egyéb apróbb írásaival meglehetősen nagy hatást gyakorolt olvasóközönségére, és előbb újságíróként, majd szépiróként egész fiatalon komoly tekintélyt vívott ki Nyugat-Európa nagyvárosaiban.

¹Márai Sándor: *Egy polgár vallomásai*. I-II., Bp., Akadémiai kiadó, Helikon kiadó, 1990, 209.

Keves olyan magyar író van, akit ekkora elismerés övezett az országhatáron túl. Sikerét tehetségén kívül főleg annak köszönhetette, hogy tökéletesen beszélt és írt ezen a *veszélyes, idegen* nyelven, a németen és amelyben, ahogy ezt *Egy polgár vallomásaiban* is írja: *szemérmetlen biztonsággal evickélt*.¹

Első írásait a Der Frache című lipcsei hetilap közölte, majd 1920-tól a tekintélyes Frankfurter Zeitung munkatársa lett, ahol majd egy évtizeden át jelentek meg tárcái, jóval azután is, hogy elhagyta Németországot. Tudósított Párizsból, Londonból, Genfből, olasz és belga vidéki városokból, valamint a Közel-Keletről. A Frankfurter Zeitung segítségével egzisztenciát tudott teremteni.

²Salyamosi Miklós: *Ungarische Literatur in der Frankfurter Zeitung zur Zeit der Weimarer Republik*, in: *Studien zur Geschichte der deutsch-ungarischen literarischen Beziehungen*, Akademia-Verlag, Berlin, 1969, 397-418. E témában lásd még Kakuszi Béla Péter PhD dolgozatát (JATE 1999).

A Frankfurter Zeitungot 1856-ban alapította Leopold Sonnemann bankár, Friedrich Kolb és Max Wirt.² Sonnemann híres volt kiváló politikai érzékéről, realitásáról és kompromisszumkészségéről, mely irányt adott a lapnak és melyet aztán 1943 augusztusáig, a Frankfurter Zeitung megszűntéig a mindenkori szerkesztők igyekeztek betartani. Sonnemann a polgári demokrácia híve volt, aki még ellenlábasaival, a szociáldemokratákkal is hajlandó volt szövetséget kötni, ha a demokratikus elveit kellett védelmeznie.

A lap fennmaradását és sikerét természetesen nem csupán közvetlen politikai irányelveinek köszönhetette. Mindennap megbízható, pontos jelentéseket közölt a világ pénzügyi helyzetéről. A föld számos országába kiküldött tudósítói szórakoztató, színvonalas cikkekben számoltak be az aktuális eseményekről. Márai így ír erről: „...a lap (...) az egész világon érvényes volt. Egyetlen közgazdasági híre megmozgatta a New York-i vagy londoni tőzsdét, egyetlen kritikája sorsokat döntött el...”³

³Márai: i.m. 229.

1859-től a lap naponta kétszer, 1873 októberétől háromszor jelent meg. Több, mint ötven államba küldték szét és az 1920-as évekre bel- és külföldön elérte a hatvanezres példányszámot. 1857-től a *Sonntagsblätter*benben szépirodalmi és kulturális kiadványok jelentek meg, amely a művelt olvasóközönseget igyekezett megszólítani. A minket közelebről érintő 1920-as években a kultúrával foglalkozó írások a következő rovatokban jelentek meg:

A *Literaturblatt*ban, azaz a Frankfurter Zeitung egyik különkiadványában, amely eleinte kéthetente, majd 1925. november 1-től hetente jelent meg, tudományos és irodalomkritikai munkák voltak olvashatóak. A Gondolatjel (*Unter dem Strich*) című rovattal a főkiadványban találkozhatunk először 1859 májusában. Itt jelentek meg naponta háromszor a tárcák, dráma- ritkábban regényelemzések, terjedelmes értekezések és kisebb jegyzetek a kulturális élet említésre méltó eseményeiről, újdonságairól.

Számos olyan kisebb-nagyobb írás tűnt fel, amelyeket még ma is jelentős alkotásként tart számon az irodalomtörténetírás. Az 1870-es évekből például megtalálhatóak Dosztojevszkij és Turgenyev munkái, az 1880-as évekből Émile Zola regényei.

A Frankfurter Zeitung fénykora a Weimari Köztársaság idejére esik. A lapban megjelent szépirodalmi írások szerzői között ott található Arnold Zweig, Anna Seghers, Bertolt Brecht, Heinrich Mann, Lion Feuchtwanger, Stefan Zweig, Hermann Hesse, Martin Anderson-Nexö és Frans Eemil Sillanpää.⁴ Mindenki teret kapott, akinek a neve valamit is számított Közép-Európában, hiszen a lap ebből a tekintélyéből, szellemi fölényéből, függetlenségéből élt⁵ — olvashatjuk Márainál is.

A többi kelet-európai országgal összehasonlítva, a magyarok iránt mindig meglehetősen nagy érdeklődést mutatott a Frankfurter Zeitung. Míg román, bolgár, szerbhorvát irodalom gyakorlatilag alig kapott teret, addig a magyar és cseh írókkal foglalkozó vagy írótól származó anyagok, a lengyeleket is maguk mögé szorítva, rendszeresen jelentek meg a lap hasábjain.

Ez részben annak is köszönhető, hogy a lap budapesti tudósítója, Philipp Held a lap egyik legtekintélyesebb munkatársa volt, akinek a kulturális rovatban mindig fenntartották az őt megillető helyet. A másik és talán a fontosabb összekötő kapocs Magyarország és a Frankfurter Zeitung között Stefan I. Klein, Babits és a Nyugat nemzedék íróinak fordítója volt.⁶ Tudásának és szorgalmának köszönhető a magyar szépirodalmi munkák jelentős részének fordítása. Máraihoz szoros barátság fűzte. Ő vezette be a szerkesztőségbe, és 1920 októberében az ő fordításában jelent meg Márai első írása a lapban, *Die Wahrsagerin* (A jósnő) címen. Az *Egy polgár vallomásaiban* is felbukkan, mint K., a fordító osztrák grófnő barátnőjével együtt. „Nagyon sokat fordítottak s művészei voltak mesterségüknek. Különös mesterség ez s két művész szük-

⁴Salyámosi: i.m. 401-402.

⁵Márai: i.m. 231.

⁶Vö. Sáli Erika: *Igaz tisztelője Stefan I. Klein, Új Dunatáj, 1996/3, 21-30.*

⁷In: Márai, i.m. 233.

séges hozzá: a fordító mindig elvetélt író is, ahogy a fényképész elkallódott festő. K. és a grófnő igazán művészi alázattal fordították képességeiket idegen írók tolmácsolására.”⁷

A magyarokkal kapcsolatos írások legtöbbször a Gondolatjel (*Unter dem Strich*) című rovatban jelentek meg. Nagy valószínűséggel a *Frankfurter Zeitung* egyik mellékletében a *Stadt — Blatt der Frankfurter Zeitung*ban is feltűntek magyar irodalomra vonatkozó cikkek, fordítások.⁸

⁸Mivel a melléklet jóval kisebb példányszámban jelent meg és szűkebb olvasókörre korlátozódott, ezért már lehetetlen rekonstruálni a teljes anyagát. Megtalált írások: Keleti Márton: *Születésnap (Der Geburtstag, 1924. 07. 13.)*

Waller Jenő: *Keserű mandula (Bittere Mandeln, 1927. 12. 18.)*

Feltételezhető, hogy többször megjelentek Nagy Lajos munkái szintén Klein fordításában, illetve kommentárjával.

Ugyanez elmondható Kosztolányi műveiről is. Vö. Salyámosi, i.m. 400.

⁹Kosztolányi, aki Büchner fordításával tiltakozik a cenzúra ellen vagy Babits, aki a Tanácsköztársaság leverése után állandó zaklatásoknak van kitéve.

¹⁰Márai: i.m. 229.

A főkiadványban foglalkoztak a legváltozatosabb formában hazánk szellemi életével: a fordításokon kívül beszámoltak színházi előadásokról vagy más kulturális eseményekről, koncertekről. Ezek gyakran rövid, érdektelen írások, melyek úgy tűnik, hogy csak az üres helyek kitöltésére szolgáltak. De előfordultak jelentős kritikusoktól származó bírálatok, értékelések, főleg Molnár Ferenc színdarabjaival kapcsolatban. Feltűntek olykor nyugatos írások is, Babits néhány novellája (*Johnny, der Seemann, Johnny, a tengerész, 1925. 12. 03-11.*) és Kosztolányi írásai (*Der schlechte Arzt, A rossz orvos.*) Valójában mindketten szokatlan hangot képviseltek a *Frankfurter Zeitung* hasábjain, és ha a kritikusok ki is emelték esztétikai értékeiket, azért elsősorban mindig a közéletben betöltött szerepükre került a hangsúly.⁹

Összefoglaló, elemző írások és versfordítások jelentek meg Petőfiről, Adyról és egyéb alkotások magyar íróktól. 1919 és 1926 között a *Frankfurter Zeitung* jelentős és tipikus magyar munkákat jelentetett meg, azért (s ez talán hihetetlennek tűnik), hogy a német olvasóközönség figyelmét felhívja a magyar kultúrára.

„A *Frankfurter Zeitung*hoz úgy jutottam be — olvasható az *Egy polgár vallomásaiban* —, hogy egy napon fölmentem a szerkesztőségbe, s beküldtem a tárcaszerkesztőnek, Geck úrnak névjegyemet. A szerkesztő nyomban fogadott, átnyújtottam neki egy tárcát és bizonytalan érzésekkel távoztam... Tárcám másnap megjelent. Nem lepődtem meg, valahogy szemtelen és gyermekes biztossággal, természetesnek találtam...”¹⁰

Ezután több, mint egy évtizeden át 1920-tól 1931-ig volt Márai a *Frankfurter Zeitung* munkatársa. 1920-ban még csak egyetlen írás jelent meg tőle, a már fentebb is említett A Jósnoé (*Die Wahrsagerin, 1920. 10. 31.*) címmel. A következő évben azonban öt jelentősebb írás is: Isten gyermekei (*Kinder Gottes, 1921. 01. 01. illetve 05. 22.*), A füves-könyv (*Das Kräuterbuch, 1920. 02. 21.*), Vadállatok (*Wilde Tiere, 1921. 04. 29.*) és A Boden-tónál (*Am Bodensee, 1921. 06. 01.*). 1923-ban Madách születésének 100. évfordulójára megírta elmékedését a magányos magyar íróról (*Einsamer Madách, 1923. 08. 20.*). 1924 nyaratól gyors egymásutánban jelennek meg az írásai.

Az itt megjelent negyven munka egy része megjelent csehszlovákiai magyar folyóiratokban, mint például a Kassai Naplóban. *Isten gyermekei* cím alatt olvasható a *Szarvasfogak* és *Zöld fák* című

írása, amelyek a Frankfurter Zeitungban szintén 1921. május 22-én jelentek meg. A magyar és a német változat alapvető azonosságokat mutat. A tárcák logikai felépítése egyforma, sőt ugyanazok a szófordulatok is megtalálhatóak mind a német, mind a magyar variánsban. Feltételezhető azonban, hogy előbb a német írások készültek el, mivel jóval gördülékenyebbek, és mondatszerkesztésükben is inkább igazodnak ennek a nyelvnek a logikájához.

Márai tárcáiról általában elmondható, hogy egy pillanat hatása alatt születtek szem előtt tartva az olvasók igényeit. Könnyed stílusban mond el történeteket emberekről, finom iróniával, és egy fiatalember bölcsességével vezet körbe tájakon és országokon. Szórakoztat. Ezt várja el tőle a Frankfurter Zeitung.

Így lehetett, hogy a lap szívélyesen fogadta és nagylelkűen támogatta a fiatal írókat mindaddig, amíg át nem lépte az újságírás szűk határait. „...Lassan megtaláltam a magam hangját, egyszerre idegen lett számukra minden, amit írtam. Német nyelven írtam, de idegen szellemben. Néha még leközltek udvariasságból, de csak úgy, ahogy elhagyott szeretőjének köszön az ember.”¹¹

¹¹Márai: i.m. 232.

1928-tól aztán meglazult a Frankfurter Zeitung kapcsolata nemcsak Máraival, hanem az egész magyar szellemi élettel. Ebben az évben halt meg Philipp Held, aminek következtében a rendszeres budapesti tudósítások is megszakadtak. Stefan I. Klein is egyre ritkábban tudta fordításait elhelyezni a lapban. A magyarországi híradások színtelenebbé, érdektelenebbé váltak.

Az alábbi tárcák Márai fiatalkori munkái. Huszonegy évének lendületével és egy aggastyán bölcsességével írta le őket. Témájuk egy-egy emberi sors: a modern kor embere a civilizáció közegében megélt magányával és elszigeteltségével együtt.

Hőseiben egyetlen közös vonás van: a magányuk. Néha ugyan megmutatják önmagukat a külvilágnak, de csak azért, hogy a következő pillanatban még jobban elzárkózhassanak.